

НАБЛЮДЕНИЕ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАПЛАТИТЕ 2018

Наблюдението на структурата на заплатите за 2018 г. се провежда за пети път с четиригодишна периодичност съгласно Регламент на Съвета № 530/1999, Регламент на Комисията № 1916/2000 (преработен) и Регламент на Комисията № 1738/2005.

Задачата на това законодателство е да осигури прецизни и хармонизирани данни за заплатите в страните членки на европейския съюз за формиране на адекватни политики в областта на труда и задоволяване потребностите на изследователите в тази област.

1. Цел на наблюдението

Наблюдението на структурата на заплатите има за цел да осигури детайлна и съпоставима на европейско ниво информация за разпределението и връзката между размера на трудовото възнаграждение, индивидуалните характеристики на наетите лица и тези на техния работодател.

2. Предмет, обхват и единици на наблюдението

Предмет на наблюдението са: характеристиките на работодателя (предприятието, местната единица) - брой наети лица, форма на собственост, наличие и вид на колективен трудов договор, размер на предприятието; индивидуалните характеристики на наетите лица - възраст, пол, образование, професия, продължителност на работа в предприятието, режим на заетост (пълно/непълно работно време), продължителност на работното време (часове на ден и дни на седмица), вид на трудовия договор, годишна заплата, годишни премии, социални придобивки, размер на платения годишен отпуск, месечна заплата, допълнително възнаграждение за извънреден труд, допълнително възнаграждение за работа на смени, лични осигурителни вноски, данък върху дохода на физическите лица, брой платени часове, платени часове за извънреден труд.

Икономически дейности обхванати в наблюдението са: Добивна промишленост(V), Преработваща промишленост(C), Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива(D), Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване(E), Строителство(F), Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети(G), Транспорт, складиране и пощи(H), Хотелиерство и ресторантьорство(I), Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения(J), Финансови и застрахователни дейности(K), Операции с недвижими имоти(L), Професионални дейности и научни изследвания(M), Административни и спомагателни дейности(N), Държавно управление(O), Образование(P), Хуманно здраве-опазване и социална работа(Q), Култура, спорт и развлечения(R), Други дейности (S).

Статистически единици на наблюдението са:

1) Местните единици (териториалните структури) с 1 или повече наети лица, принадлежащи към предприятия с **1 и повече наети лица** - фирми, министерства, ведомства, политически, религиозни, обществени организации, извършващи икономическа дейност на територията на Република България.

2) Наетите лица по трудово или служебно правоотношение в съответната местна единица (поделение, клон, офис, цех, административна структура и т.н.) на предприятието, които през октомври 2018 г. са получили в пълен размер брутното си часово/дневно възнаграждение, платено изцяло от работодателя, поне за един работен ден.

Не се включват лицата, които през целия месец октомври са били в неплатен отпуск, в отпуск поради временна нетрудоспособност, бременност, раждане и отглеждане на малко дете, независимо дали са получили от работодателя част от възнаграждението си под формата на обезщетение.

3. Отчетни периоди

Отчетната година е 2018. За представителен месец е приет месец октомври като месец, повлиян най-малко от отсъствия, дължащи се на ползването на платен годишен отпуск или официални празници.

4. Периодичност

Наблюдението се провежда еднократно на 4 години.

5. Модел и обем на извадката

Извадковата процедура използвана в Наблюдението на структурата на заплатите се състои от два етапа. На първия етап се формира стратифицирана случайна извадка без заместване от местни единици. Критериите за стратифициране са:

- икономическа дейност: раздели (двучифрен код) на КИД 2008;
- размер на местната единица според броя на наетите лица:
 - от 1 до 9;
 - от 10 до 49;
 - от 50 до 249;
 - от 250 до 499;
 - от 500 до 999;
 - 1000 и повече наети лица.
- териториален признак – статистически зони (ниво 1) на Класификацията на териториалните единици за статистически цели (NUTS) в България в сила от 2009 г.:

BG3 - Северна и Югоизточна България

BG4 - Югозападна и Южна централна България.

Размер на извадките от местни единици и наети лица

Брой наети лица	1-9	10-49	50 - 249	250 - 499	500 - 999	1000+	Общо
Страти според размера на местните единици	1	2	3	4	5	6	
Относителен дял на извадката от местни единици - %	7.9	8.2	32.6	63.5	100.0	100.0	9.1
Относителен дял на извадката от наети лица (планиран) - %	7.9	7.9	7.9	7.9	7.9	7.8	7.9
Относителен дял на извадката от наети лица (очакван след избора на местни единици) - %	7.7	8.2	8.5	12.8	12.5	7.7	8.8

На втория етап се прави систематичен подбор на определен брой наети лица в рамките на всяка една от избраните местни единици.

Брой наети лица	1- 9	10 - 49	50 - 249	250 - 499	500 - 999	1000 -1999	2000+
Страти според размера на местните единици	1	2	3	4	5	6	7
Относителен дял на извадката от наети лица в рамките на местните единици - %	100.0	100.0	25.0	20.0	12.5	10.0	5.0

На първия етап на извадката са избрани 19 182 местни единици, от тях са отговорили 17 331 като са предоставили данни за приблизително 217 500 наети лица.

6. Метод на събиране на данните

Инструментариумът за провеждане на наблюдението се състои от:

1. Уведомително писмо до наблюдаваната единица за целите на наблюдението.
2. Статистическа карта: част А с обобщена информация за местната единица и част Б с индивидуална информация за наетите лица, които са попаднали в извадката.
3. Указания за попълване на статистическата карта.

Статистическата карта е разработена на хартиен носител, а също и в електронен формат, който се публикува на интернет страницата на НСИ.

7. Основни дефиниции

Наети лица са лицата, които са в трудово правоотношение с работодателя съгласно Кодекса на труда и в служебно правоотношение съгласно Закона за държавния служител, по силата на които правоотношения те получават възнаграждение в пари или натура за извършена в определен обем и качество работа, независимо от вида на изпълняваната работа, брой работни часове (пълно или непълно работно време) и продължителността на договора за наемане (срочен или безсрочен).

Включват се и следните категории наети лица:

- сезонните или временните работници, които работят по предварително определено работно време и въз основа на сключен договор с местната единица или предприятието;
- чираци или стажанти с договор за наемане;
- наети по външно съвместителство, само ако съществува експлицитно споразумение, че трудът им се заплаща въз основа на определен брой часове;
- лицата в отпуск по майчинство, доколкото получават възнаграждение от работодателя си в пълен размер.

Не се включват:

- лицата, които работят без предварително определено работно време и без сключен договор с местната единица или предприятието;
- лицата, които получават възнаграждение изцяло под формата на хонорари и комисиони;
- членовете на управителния съвет на предприятието;
- работещите собственици, чието възнаграждение е под формата на печалба или хонорар;
- лицата, които постоянно работят в поделения на предприятието в чужбина;
- самонаетите лица;
- неплатените семейни работници;
- лицата, работещи на доброволни начала.

Брутната заплата е възнаграждението, което лицето получава за положения от него труд на всеки платежен период преди приспадането на задължителните и доброволните вноски за социално и здравно осигуряване и данъчните начисления за сметка на наетото лице.

Брутната месечна заплата на наетите лица включва начислените средства за:

- основна заплата за отработено време или извършена работа през отчетния период;
- възнаграждение за основен и допълнителен платен годишен отпуск и други видове платени отпуски съгласно КТ и ЗДС;
- допълнително трудово възнаграждение (ДТВ) за извънреден труд;
- допълнително трудово възнаграждение за работа на смени - нощни смени, смени в почивни дни и официални празници;
- допълнителни трудови възнаграждения за продължителна работа, работа при вредни или други специфични условия на труд, за по-висока лична квалификация и др. съгласно КТ или договорени чрез колективен трудов договор;
- допълнителни регулярни възнаграждения, плащани на всеки платежен период под формата на месечни премии или друг вид парични изгоди.

Не се включват:

- всички плащания, които са извършени в отчетния месец, но се отнасят за други платежни периоди;
- допълнителни нерегулярни парични възнаграждения под формата на двумесечни, тримесечни премии и други парични изгоди, които не се плащат на всеки платежен период;
- всички видове обезщетения по КТ, ЗДС и КСО, платени от работодателя (за временна нетрудоспособност; за неизползван платен годишен отпуск); всички обезщетения и помощи за сметка на осигурителните фондове (временна нетрудоспособност и отглеждане на малко дете);
- законово установени семейни надбавки;
- сумите за служебни командировки - дневни, пътни и квартирни;
- суми, платени за закупуване на работно облекло и лични инструменти;
- стойността на социалните придобивки и други плащания в натура.

Брутната годишна заплата е общата сума на всички трудови възнаграждения, които лицето получава за положения от него труд през отчетната година, включително:

- социалните придобивки (стоки или услуги) предоставени през отчетната година от работодателя в полза на наетото лице под формата на:
 - продукти от предприятието, предоставени безвъзмездно или на по-ниски от пазарните цени;
 - ваучери за храна;
 - представително облекло;
 - пълно или частично покриване на разходите за: транспорт на лицето между мястото на живеене и работното място, наем и/или консумативи за жилище, мобилен телефон използван и за лични нужди; служебен автомобил за лично ползване (разходите по експлоатация, поддръжка и ремонт); място за паркиране; зъболекарски услуги и други;
- допълнителните *нерегулярни парични възнаграждения* под формата на тримесечни премии, 13-а и 14-а заплата и други парични изгоди, които не се плащат на всеки платежен период;
- възнаграждение за платен годишен отпуск.

Нетната заплата е сумата, която получава лицето след приспадането от брутната заплата на задължителните лични осигурителни вноски и данъчното задължение върху получения доход от лицето.

Личните социалноосигурителни вноски включват размера на задължителните осигурителни вноски за сметка на наетото лице, удържани от работодателя при начисляване на брутната работна заплата за отчетния месец: здравна осигурителна вноска, вноска за пенсионно осигуряване, общо заболяване и майчинство, вноска за осигуряване при безработица, вкл. и вноските за задължително допълнително пенсионно осигуряване за лицата, родени след 31.12.1959 година.

Не се включват осигурителните вноски за допълнително доброволно пенсионно осигуряване дори в случаите, когато по желание на работника работодателят удържа от трудовото възнаграждение за месеца осигурителната вноска и я превежда в пенсионноосигурителното дружество, застраховка „Живот“ или друг вид доброволни осигурителни вноски.

Данъчното задължение на лицето е размерът на данъка, начислен върху брутната работна заплата на наетото лице през отчетния месец след приспадане на задължителните лични осигурителни вноски и удържан от работодателя при изплащане на трудовото възнаграждение съгласно действащото данъчно законодателство.

Размерът на **платения годишен отпуск** включва цялата продължителност на редовния платен годишен отпуск, полагащ се на лицето за календарната 2018 г., съгласно условията на сключения договор за наемане с работодателя. Размерът на отпуска е в работни дни. Не се включват неизползвани отпускни от минали години.

Платени часове са часовете, за които е начислено брутното трудово възнаграждение на лицето през отчетния месец. В платените часове се включват: действително отработените нормални часове; отработените платени часове за извънреден труд; неотработените, но платени часове, поради ползването на редовен и друг вид платен отпуск, платени престои и др., за които лицето е получило пълния размер на часовото/дневното/месечното си възнаграждение. Не се включват неотработените часове, за които лицето е получило възнаграждението си в намален размер.

Нормалните работни часове са броят часове, които лицето е задължено да работи през отчетния месец по силата на договора за наемане и установените правила и режим на работа в предприятието.

8. Класификации и номенклатури

- Класификация на икономическите дейности (КИД - 2008) – класификацията е напълно съпоставима с европейската класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2.
- Национална класификация на професиите и длъжностите (НКПД - 2011) – съпоставима с международната стандартна класификация на професиите ISCO'08.
- Номенклатура на образователните степени – в съответствие с Международната стандартна класификация на образователните степени ISCED 2011.

- Класификация на териториалните единици за статистически цели - в съответствие с европейската класификация на териториалните единици за статистически цели NUTS.

9. Основни статистически показатели

Изчислените **средни аритметични** стойности са средни **претеглени** величини с общия брой на наетите лица в наблюдаваната съвкупност:

- средна брутна месечна заплата през октомври 2018 г.;
- среден размер на допълнителното трудово възнаграждение за извънреден труд и среден размер на допълнителното трудово възнаграждение за работа на смени на едно наето лице през октомври 2018 г. - изчислява се, като претеглените суми на допълнителното трудово възнаграждение за извънреден труд и допълнителното трудово възнаграждение за работа на смени (на тези лица, които са получили такива възнаграждения през отчетния месец) се раздели на общия брой на наетите лица;
- средна нетна месечна заплата през октомври 2018 г.;
- среден брой платени часове през октомври 2018 г.;
- среден брой платени часове за извънреден труд през октомври 2018 г. на едно лице;
- средна брутна часова заплата;
- средна брутна часова заплата за извънреден труд - изчислява се, като претеглената сума на индивидуалните ДТВ за извънреден труд на всички лица (които са положили извънреден труд през отчетния месец) се раздели на сумата от претегления брой платени часове за извънреден труд през отчетния месец;
- средна брутна годишна заплата на наетите лица през 2018 г.;
- среден размер на възнаграждението за платен годишен отпуск, среден размер на нерегулярните премии и среден размер на социалните придобивки на едно лице през 2018 г. - изчисляват се, като претеглените суми от индивидуалните възнаграждения за платен годишен отпуск/нерегулярните премии/социални придобивки на всички лица (които са имали право на платен годишен отпуск по условията на договора си за наемане, респективно които са получили нерегулярни премии и/или социални придобивки през годината) се раздели на общия брой на наетите лица;
- среден размер на платения годишен отпуск.
- Медиана на brutната (месечна, часова, годишна) заплата – приема числовата стойност на brutната заплата на интервалната група, чиято относителна кумулативна честота се намира в средата на предварително ранжирания възходящо или низходящо статистически ред, т.е. това е стойността, под която са заплатите на 50% от наетите лица в изследваната съвкупност.

10. Оценка на точността на данните

За всяка таблица е изчислен коефициентът на вариация (относителната стандартна грешка) на оценката на общата сума на заплатите съгласно изискванията на Регламент на Комисията № 698/2006 за оценка на качеството на статистиката на разходите за труд и структурата на заплатите.

Коефициентите на вариация са изчислени по формулата:

$$CV_{x'_h} = \left(\sqrt{\frac{\left(\sum_{i=1}^{n_h} f_i * x_i^2 \right) * \left(\sum_{i=1}^{n_h} f_i \right)}{\left(\sum_{i=1}^{n_h} f_i * x_i \right)^2} - 1} \right) * 100 * \left(\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n_h} f_i - \sum_{i=1}^{n_h} n_i}{\sum_{i=1}^{n_h} f_i * \sum_{i=1}^{n_h} n_i}} \right),$$

x'_h е оценка на общата сума на заплатите,

$$x'_h = \sum_{i=1}^{n_h} f_i * x_i ;$$

x_i - индивидуалната брутна заплата на всяко лице попаднало в извадката в страта h ;

n_i - общ брой на наблюдаваните лица в страта h ;

f_i - индивидуален коефициент на претегляне на всяко лице попаднало в извадката в страта h ,

$$f_i = \frac{M_h}{m_h} * \frac{N_{kh}}{n_{kh}}$$

M_h - общ брой на местните единици в страта h ;

m_h - брой местни единици попаднали в извадката в страта h ;

N_{kh} - общ брой на наетите лица в k -тата местна единица, попаднала в извадката в страта h ;

n_{kh} - брой на наетите лица, попаднали в извадката от k - та местна единица.

11. Сравнимост

Сравнимост с други изследвания на НСИ

Има няколко статистически източници, които също произвеждат информация за броя на наетите лица, работната заплата и работното време:

- Тримесечното наблюдение на наетите лица, отработеното време, средствата за работни заплати и други разходи за труд - наети лица, работна заплата, отработени дни и часове;
- Годишното наблюдение на заетите лица, средствата за работна заплата и други разходи за труд - наети лица, работна заплата, отработени дни и часове;
- Наблюдението на работната сила - наети лица, отработени часове;

- Национални сметки - наети лица, отработени часове.

Резултатите от Наблюдението на структурата на заплатите са относително съпоставими с показателите от изброените наблюдения поради следните **методологични особености**:

Обхват по икономически дейности: не се включват дейностите от сектор „Селско, ловно, горско и рибно стопанство“.

Целева съвкупност от наети лица: наетите лица по трудово и служебно правоотношение през октомври 2018 г., които са получили трудово възнаграждение от работодателя поне за един работен ден. Изключени са всички лица, които не са получавали възнаграждение (поради неплатен отпуск), но въпреки това са били в трудово правоотношение с наблюдаваната единица или са получавали само обезщетение (поради отпуск по болест или майчинство) през отчетния месец.

Брутната месечна заплата: не са включени *нерегулярните парични възнаграждения* под формата на двумесечни, тримесечни премии и други парични изгоди, които не се плащат на всеки платежен период.

Брутната годишна заплата: включени са социалните придобивки, получени през годината.

Работно време: събира се информация за платените дни и часове (отработени + неотработени платени дни и часове).

Други методологични особености:

- индивидуалните месечни заплати на лицата, които не са работили през целия месец октомври, са възпроизведени към пълен месечен размер чрез коефициент, получен от съотношението между нормалното месечно работно време в часове и действително платените часове през октомври минус часовете за извънреден труд;
- индивидуалните годишни заплати на лицата, които не са получавали трудово възнаграждение от наблюдаваната единица през цялата 2018 г., са възпроизведени към пълен годишен размер чрез коефициент, получен от съотношението между пълния брой работни седмици (52.14) през календарната 2018 г. и действителния брой седмици, за които се отнася годишното възнаграждение. В изчисляването на средната годишна заплата са включени възпроизведените към пълен годишен размер заплати само на лицата, които са получавали възнаграждение от наблюдаваната единица поне 30 работни седмици през отчетната година. По този начин броят на лицата, за които се отнасят изчисленията за средната годишна заплата, е намален с 13%.

Сравнимост на данните от Наблюдението на структурата на заплатите за 2018 г. с данните за 2002, 2006, 2010 и 2014 година

Основните различия между изследванията са обобщени в таблицата по-долу и произтичат от промяна в:

- обхвата на изследването по отношение на размера на предприятията;
- използваните дефиниции;
- използваните класификации.

	2002	2006	2010	2014 и 2018
Обхват според броя на наетите лица в предприятието	10 и повече наети лица	1 и повече наети лица	1 и повече наети лица	1 и повече наети лица
Дефиниция на брутната годишна заплата	не включва социалните придобивки	включва социалните придобивки*	включва социалните придобивки	включва социалните придобивки
Класификация на икономическите дейности	НКИД – 2001	НКИД – 2003	КИД – 2008	КИД – 2008
Класификация на професиите	НКП – 1996	НКПД - 2005	НКПД - 2005; НКПД - 2011	НКПД - 2011
Класификация на териториалните единици за статистически цели	NUTS1 - съвпада с националното ниво	NUTS1 - разделя България на две статистически зони (BG3, BG4)*	NUTS1 - разделя България на две статистически зони (BG3, BG4)	NUTS1 - разделя България на две статистически зони (BG3, BG4)

* В съответствие с Регламент на Европейската комисия №1738/2005 постановяващ дефинициите на наблюдаваните променливи, в брутната годишна заплата са включени социалните придобивки получени от наетите лица през отчетната година.

** Добавен е териториалният признак като критерий за стратифициране на извадката от местни единици.

12. Публичност и прозрачност

Интернет

Методологията, инструментариумът и основните резултати от наблюдението са публикувани в рубриката „Пазар на труда“, т. 4.2. „Структура на заплатите“ на интернет страницата на НСИ: <http://www.nsi.bg/>.